

הַלְבוֹת מְמָרִים פָּרָק ו

א. כְּבוֹד אָב וְאִם מִצּוֹת עֲשֵׂה גְדוֹלָה, וְכֵן מוֹרָא אָב וְאִם שְׁקֵלם הַפְּתוּב בְּכְבוֹדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ: פְּתוּב "כִּבְד אֶת-אֲבִיךָ, וְאֶת-אִמְךָ" (שְׁמוֹת כ, יא; דְּבָרִים ה, טו), וְכְתוּב "כִּבְד אֶת-ה', מִהַיּוֹנֵף" (מְשָׁלִי ג, ט); וּבְאָבִיו וְאִמּוֹ כְּתוּב "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (וִיקְרָא יט, ג), וְכְתוּב "אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" (דְּבָרִים ו, יג; דְּבָרִים י, כ). כְּדֶרֶךְ שְׁצוּהָ עַל כְּבוֹד שְׁמוֹ הַגְּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כֵּן צוּהָ עַל כְּבוֹדָם וּמוֹרָאָם.

ב. הַמְקַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ בְּסִקְלָה, וְהַמְגִיד בְּסִקְלָה הִנֵּה הַשּׁוּה אוֹתָן בְּעֵנֶשׁ. הַקָּדִים אָב לֹאִם בְּכְבוֹד, וְהַקָּדִים אִם לֹאִם בְּמוֹרָא לְלַמֵּד שְׁשִׁנְיָהֶם שׁוּוֹיִן, בֵּין לְכְבוֹד בֵּין לְמוֹרָא.

ג. אֵיזָה הוּא מוֹרָא, וְאֵיזָה הוּא כְּבוֹד: מוֹרָא לֹא עוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ, וְלֹא יוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ, וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא מְכַרֵּעַ אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא יִקְרָא לוֹ בְּשִׁמוֹ לֹא בְּחִיּוֹ וְלֹא בְּמוֹתוֹ, אֲלֵא אוֹמֵר אָבָא מָרִי. הִיָּה שֵׁם אָבִיו אוֹ שֵׁם רַבּוֹ כְּשֵׁם אַחֲרִים, מְשַׁנֵּה אֶת שְׁמָם.

ד. יִרְאָה לִי, שְׂאִין נִזְהָר בְּכָךְ אֲלֵא בְּשֵׁם שֶׁהוּא פְּלִיא שְׂאִין הַכֹּל דְּשִׁין בּוֹ; אֲבָל הַשְּׁמוֹת שְׁקוֹרָאִין בָּהֶן כָּל הָעָם, כְּגוֹן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל זְמַן קוֹרָא בָהֶן לְאַחֲרִים שְׁלֹא בְּפָנָיו, וְאִין בְּכָךְ כְּלוּם.

ה. אֵיזָה הוּא כְּבוֹד מְאֹכִיל וּמִשְׁקָה, מְלַבִּישׁ וּמְכַסֶּה מִשְׁלָאֵב. וְאִם אִין מָמוֹן לָאֵב, וְיֵשׁ לִבָּן כּוֹפִין אוֹתוֹ, וְזֵן אָבִיו וְאִמּוֹ כְּפִי מַה שֶׁהוּא יָכוֹל. וּמוֹצִיא וּמְכַנִּים וּמְשַׁמְשׁוֹ בְּשָׂאֵר הַדְּבָרִים שֶׁהַשְּׁמָשִׁים מְשַׁמְשִׁים בָּהֶן אֶת הָרֵב, וְעוֹמֵד בְּפָנָיו כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ. וְהָאֵב שֶׁהִיָּה תִלְמִיד בְּנוֹ, אִין הָאֵב עוֹמֵד בְּפָנֵי הַבֵּן, אֲבָל הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא תִלְמִידוֹ.

ו. וְחֵיִב לְכְבוֹדוֹ בְּשָׂאֵר דְּרָכָיו, בְּשַׁעַת מִשְׁאוֹ וּמִתָּנוֹ וְעֲשִׂית חֲפָצָיו. פִּיצֵד: הַנְּשַׁמֵּעַ בְּדִבְרֵי אָבִיו לְמָקוֹם לֹא יֹאמֵר מִהֲרוֹנִי בְּשִׁבִּיל עֲצָמִי, פְּטָרוֹנִי בְּשִׁבִּיל עֲצָמִי, אֲלֵא מִהֲרוֹנִי בְּשִׁבִּיל אָבָא, פְּטָרוֹנִי בְּשִׁבִּיל אָבָא; וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְּזֵה. לְעוֹלָם יְכַלֵּל בְּכָלֵל דְּבָרָיו שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ בְּכְבוֹד אָבִיו, וְשֶׁהוּא מְתִירָא מִמֶּנּוּ.

ז. וְחֵיִב לְכְבוֹדוֹ, אֲפִלּוֹ לְאַחַר מוֹתוֹ. פִּיצֵד: הִיָּה אוֹמֵר שְׁמוּעָה מִפִּיו לֹא יֹאמֵר כֵּן אָמַר אָבָא, אֲלֵא אוֹמֵר כֵּן אָמַר אָבָא מָרִי, אֲנִי כִפְרַת מִשְׁכְּבוֹ. בְּמַה דְּבָרִים אָמוּרִים, בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ שְׁלֹאֲחַר מִיתָתוֹ; אֲבָל אַחֲרֵי הַשְּׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ, אוֹמֵר זְכוֹרֹנוּ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבֹּא.

ח. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, חֵיִבִּין בְּמוֹרָא וְכְבוֹד: אֲלֵא שֶׁהָאִישׁ בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת; וְהָאִשָּׁה אִין בִּידָהּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהָרִי רְשׁוֹת אַחֲרִים עָלֶיהָ. לְפִיכָךְ אִם נִתְגַּרְשָׁה, אוֹ נִתְאֻלְמְנָה הָרִי שְׁנִיָּהֶם שׁוּוֹיִן.

ט. עַד הֵיכָן כְּבוֹד אָב וְאִם: אֲפִלּוֹ נָטְלוּ כִּיס שְׁלִזְהוּבִים שְׁלוֹ, וְהַשְּׁלִיכוּהוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לֹא יְכָלִים אוֹתָן, וְלֹא יִצְעַק בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יִכְעַס כְּנִגְדָם; אֲלֵא יִקְבֵּל גְּזֵרַת הַכְּתוּב, וְיִשְׁתַּק.

י. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן: אֲפִלּוֹ הִיָּה לוֹבֵשׁ בְּגָדִים חֲמוּדוֹת, וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ בְּפָנֵי קָהֵל, וּבָא אָבִיו אוֹ אִמּוֹ וְקָרְעוּ בְּגָדָיו, אוֹ הִכּוּהוּ עַל רֹאשׁוֹ, וְיִרְקוּ בְּפָנָיו לֹא יְכָלִים אוֹתָן, אֲלֵא יִשְׁתַּק, וְיִירָא וְיִפְחַד מִמֶּלֶךְ הַמְּלָכִים, שְׁצוּהוּ בְּכָךְ: שְׁאֵלּוֹ מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם גָּזַר עָלָיו דְּבַר שֶׁהוּא מְצַטֵּעַר יֵתֵר מִזֵּה, לֹא הִיָּה יָכוֹל לְפָרְסָה בְּדִבְרֵי; קַל וְחֹמֶר, לְמִי שֶׁאָמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם בְּרִצּוֹנוֹ.

יא. אף על פי שבכף נצטוינו, אסור לאדם להכביד עלו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחל ויתעלם: שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול. והמכה בנו גדול מנדין אותו, שהרי הוא עובר על "ולפני עור, לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יד).

יב. מי שנטרפה דעתו שלאביו או שלאמו, ישתדל לנהג עמהם כפי דעתם, עד שירחם עליהן. ואם אי אפשר לו לעמוד, מפני שנשתטו ביותר יניחם וילך לו, ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם.

יג. הממזר חייב בכבוד אביו ומוראו, אף על פי שהוא פטור על מפתו ועל קללתו, עד שיעשה תשובה: שאפלו היה אביו רשע ובעל עברות, מכבדו ומתירא ממנו. ראה אותו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך, פאלו הוא שואל ממנו, לא כמזהירו.

יד. מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין שאמר לו לעבר על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה אפלו שלדבריהם הרי זה לא ישמע לו: שנאמר "איש אמו ואביו תיראו, ואת-שבתתי תשמרו" (ויקרא יט, ג), כלכם חייבין בכבודי.

טו. אמר לו אביו השקני מים, ומצוה לעשות אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים תעשה, ויתעסק בכבוד אביו: שאין מבטלין מצוה, מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה יתעסק במצוה, ויניח כבוד אביו: שהוא ואביו חייבין בדבר מצוה. ותלמוד תורה, גדול מכבוד אב ואם.

טז. אמר לו אביו, השקני מים, ואמרה לו אמו, השקני מים מניח כבוד אמו, ועוסק בכבוד אביו תחלה: מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו.

יז. חייב אדם לכבד את אשת אביו, אף על פי שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים, שזה בכלל כבוד אביו; וכן מכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת. אבל לאחר מיתתן, אינו חייב. ומדברי סופרים, שיהיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו.